

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

IDUNS JULNUMMER 1907

Utgifvare: JOHAN NORDLING.

Pris 1 Krona 50 öre.

WILHELMSSONS BOKTRYCKERI A.-B.

KLICHÉERNA UTFÖRDA Å
A. BÖRTZELLS TRYCKERI A.-B.

STOCKHOLM 1907

SVENSKA
KVINNAN
GENOM
SEKLEN

10
BILDER
MED TEXT OCH TECKNINGAR
AF
CARL LARSSON.

EFTER MÅLNINGAR I
NYA
ELEMENTARLÄROVERKET I
GÖTEBORG

IDUNS FÖRLAG

TJUGU ÅR ha i dessa dagar förflutit, sedan tidningen *IDUN* lät sitt första anspråkslösa profnummer gå ut till de svenska hemmen. Den ställning, Idun nu efter tvänne decennier nått som vårt lands förnämsta och vidast spridda familjeblad, har den främst att tacka det förtroende och den uppmuntran, hvarmed dessa samma hem under tillväxt- och blomstringsår alltjämt följt dess sträfvanden. Det är också främst som en tacksamhetsgård det enastående verk, som härmed öfverlämnas åt läsekretsen, kommit till. Den kanske mest nationella af våra samtida stora konstnärer har i detsamma diktat sitt hjärtas skälfvande bikt till hemmens själ och upprätthållerska

Den Svenska Kvinnan!

Iduns samtliga prenumeranter erhålla detta häfte fritt som en julhälsning vid 20-årstillfället. Den öfriga allmänheten står det till buds för ett pris, som endast är en bråkdel af hvad ett dylikt konstnärligt verk eljes plägar betinga. Naturligtvis vore det utgifvaren en glädje, om det kunde förvärfva nya beståndande vänner åt den tidning, som nu — tack vare sin medarbetarstab af de yppersta bland våra författare och konstnärer — med frejdigt mod går att under ett nytt decennium försvara sin erkända rangplats som »de svenska hemmens egen».

Stockholm, november 1907.

För tidningen Idun
Johan Nordling.

FÖRORD.

MÄNSKA, se med din eviga andes öga tillbaka, långt tillbaka, ännu längre tillbaka, långt in i begynnelsen af den sista världsdaningen, och hvad ser det?

Färger, oändlighetens ackord, rödt, blått och gult.

Treenighet.

Gudomens Röda härskade och inneslöt inom sig alla den eviga andens skiftningar. Dof dysterhet, jublande salighet och vek längtan.

Men snart — efter milliarder år — samlade sig åt Gudomens högra sida de kallare tonerna, och så småningom bildade sig en blå stråle, som skar in i universum och gaf ett nytt intresse, ett nytt värde; det var det evigt manliga, det hårda, kalla, starka och grymma.

Men ut från Gudomens vänstra sida utgick nästan samtidigt en mildgul stråle. Det var det evigt kvinnliga.

Och nu blef en färgprakt!

De tre färgerna blandade sig, lifsglädjen kom, och skapelsen begynte.

Bland allt det öfriga myllrande lifvet föddes mannen och kvinnan. Kvinnan blef den, som mest genomströmmades af den gula strålen, godhetens, ljuflighetens, värmens och ödmjukhetens heliga, saliga och välsignade stråle!

*

Något skola vi, olika skapade varelser, man och kvinna, hafva af hvarandras egenskaper; men endast en nyans!

Nu börja männen blifva som kvinnor och kvinnorna som män.

Ve oss! Slutet är nära. Färgerna blifva orena och sliskiga.

Mänska, med den kraft af Gudomen, du besitter, hjälp dig själf! Låt Gudomens röda, starka, alltordnande stråle, rena de öfriga färgerna från falska toner till sin första harmoni och härlighet!

Mandomen i mig söker sig tillbaka till svunnen kvinnlighet.

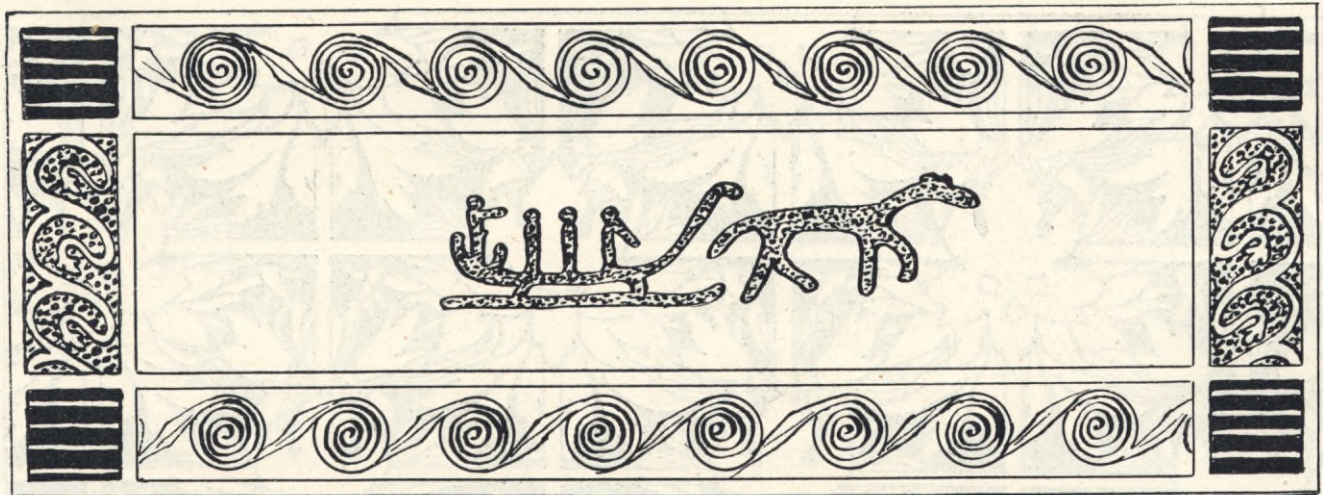
Icke för egen del och eget behag, ty mot mig blickar dag och natt just det evigt kvinnliga, jag så skälfvande älskar, som jag sökte en gång och fann.

Svenska kvinna, jag tänker närmast på dig, på dig genom seklerna.

Tack för de sekler, du gått vid vår sida! O, blif fortfarande kvinna! För att vi fortfarande skola blifva män.

Hjell dig, kärlekständerska, tröstarinna och gråterska!

Heil!

STENÅLDERN.

ÄR JAG målade denna tafla tänkte jag:

Cjeftka har i gryningen dragit upp en jättestor lake, och den är hon nu sysselsatt med att rensa.

Hon *måste* hållas ute, har hämtat glöd från grottans ständigt glödande hård . . . nej, hon *kan* icke vara därinne, ty nu afgöres det hvem som skall blifva hennes man, Urri eller Kare.

Hon hör dem på afstånd böla och hyla för att skräckslå, den ena den andra; men när det blir tyst, afgöres det . . .

Bäcken porlar så muntert, bladen prassla för den ljumma vinden, som slår röken i ögonen på Cjeftka, och fåglarna kvittra.

Ett dödsskrik!

Det blixtrar till i kvinnans ögon. Det var om henne striden stod. Hon reser sig upp, med flämtande barm väntar hon sin herre och man.

Båda voro härliga män, starka och rysliga, och båda voro de värda hennes underkastelse.

Hvem af dem som kommer tillbaka skall hon ödmjukt gå till mötes; de skola tillsammans äta af fisken och de torkade bären.

VIKINGATIDEN.

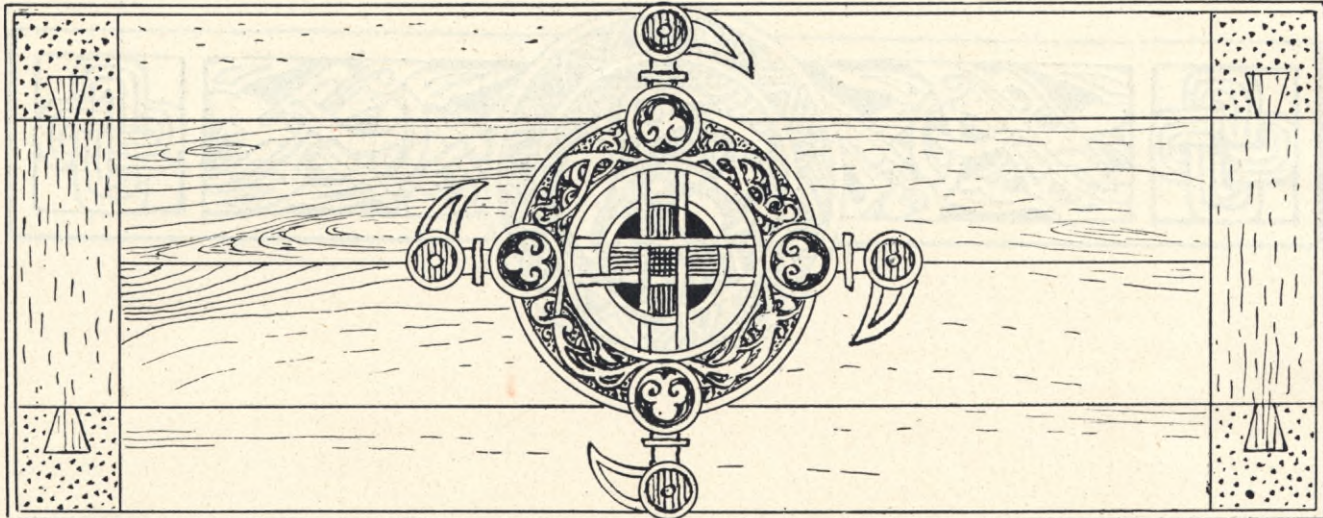

AG MÅLADE och tänkte:

Här är Gardar, sjökonungen, jordad, liggande i sin trettiomanårade
båt, med häst och hundar, vapen och väggkost, klädd i hjälm och rustning.
Gerdr, hans maka, har rest bautastenen öfver sin husbonde.
Jämte trogna trälarna sköter hon nu gården, tills sonen hennes blir vuxen,
tager vif och svärd, roder och tygel.
Nu i aftonen står hon med sina båda barn på högen.

»En sal ser hon
mer än solen fager,
guldtäckt,
på Gimle stånda,
där skola dygdiga
skaror bo
och allsköns lycka
evigt njuta.»

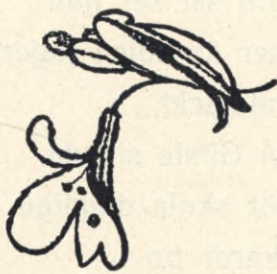
Icke en tår ser barnen den härliga kvinnan fälla. Hemma på gården styr hon,
såsom för ett år ännu Gardar. Ödmjukt mottager folket hennes befallningar, och
allt går lika som förr.

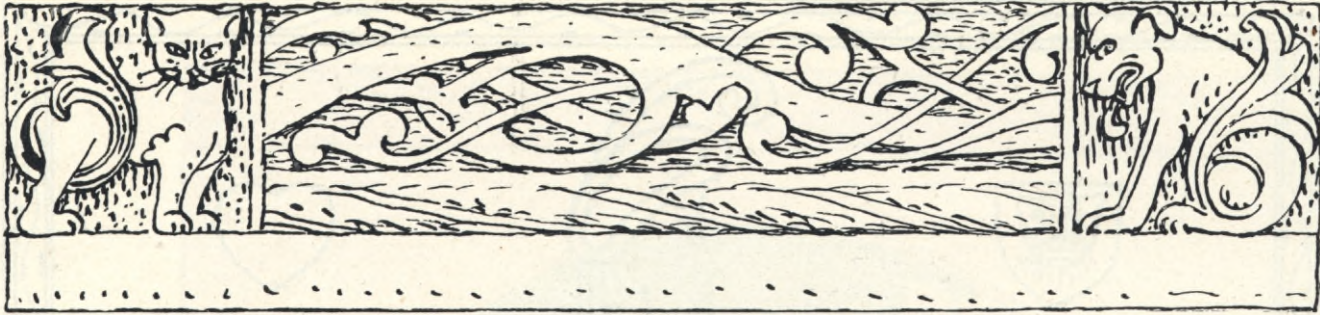
Men när allt sofver, då, ensam i buren, tar den stränga kvinnan fram den målade och ristade runsticka, som en gång den giljande Gardar sändt henne med sina bud.

»I Gymera gårdar
såg jag gå
en mö som vildt jag älskar.
Från hennes armar
solglans spreds
öfver vind och våg.»

Och Gerdr gråter, gråter . . .

FÖRSTA KRISTNA TIDEN.

ETTA HÖRDE JÄG och såg jag under det jag målade:

Dufvan sitter på Liljekvist,
Gud råde,
Hon sjunger så fager om Jesu Christ,
Men Gud gifve oss sina nåde.

Så sjunger hon, Sissalill, där hon sitter med sin spånad i höganloftssvala.

Hon är drottning Ingegärds tärna. Konungen med hird och hof har nyss tagit dopet, och har konungen nu på sin eriksgata stannat på Munktorp. Där har Sissalill förnummit om undret, när helige David hängde upp sina handskar på en solstråle, hvilken han, gammal och svag som han var och med ögonen förgråtna af sorg öfver hedningarnas hårdhet, tog för en spik.

Denna underbara händelse väfver Sissalill in i täckelset, som skall hållas öfver henne och Bryning, den danske riddaren, när de om några dagar skola hålla bröllop i Västra Åros.

O, du Sissalill, väf och sjung, medan solen skiner, medan de små blomstren le och dofta, och medan träden grönska.

När tre åren gått skall ej solen mera värma dig, blomstrens små ögon skola
ej glädja dig, och träden skola ej mera synas dig gröna.

Men kärleken dårar så mången . . .

Öfver alla gröna blad skall ligga aska, grå, grå aska . . .

Sissalill ler och sjunger:

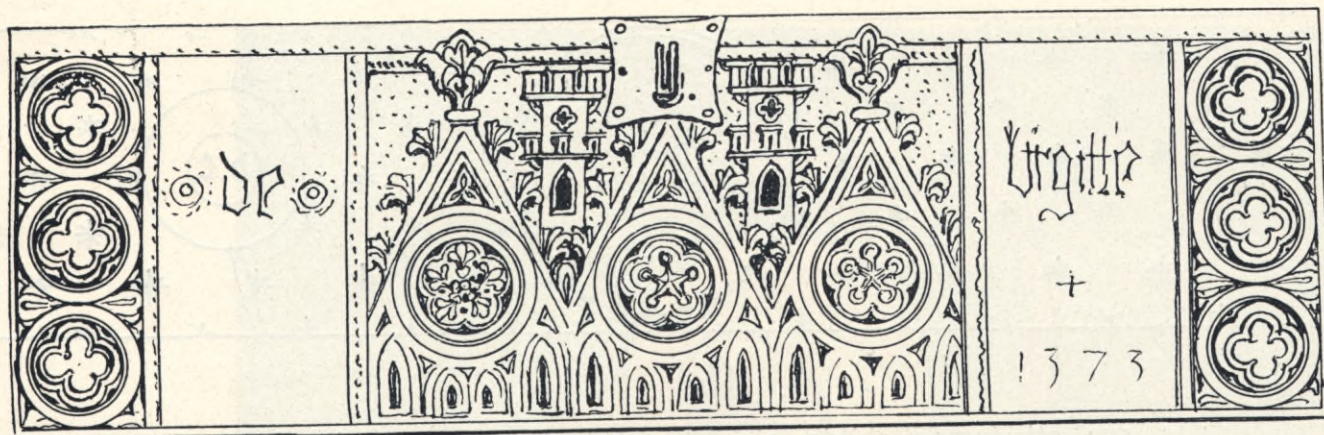
Men Gud gifve oss sina nåde.

G.L.

C. L.

SANKTA BIRGITTA.

BAG SER henne vandra i de heliga orterna.

Med det af en lärd man för henne öfversatta Nya Testamentet vandrar hon, släpar sig den åldriga kvinnan fram på de samma stigar, som Guds enfödde son en gång trampat.

Och Karin, hennes hängifna, blida dotter, stöder henne ömt, vakar oroligt öfver den gamla, beveker henne till hvila vid tullhuset, där Matheus löd Mästarens: »följ mig!»; vid det förtorkade fikonsträdet i Bethanien, vid brunnen i Sichar, där Jesus talade för den samaritiska kvinnan om det lefvande vattnet.

Där satte de sig ned, och Birgitta tänkte på sitt aflägsna, kalla land däruppe i norden, där digerdöden ödelagt hela landskap, där Magnus Smek med sin syndfulla drottning Blanche dragit Herrans vrede öfver sig och sitt folk; hon tänkte sig tillbaka till sin barndom på Finnstad hos sin fromme och myndige fader, Upplandslagmannen Birger Persson; på sig, såsom barnabruden åt den veka gossen Ulf. Tänkte på honom såsom botgöraren i Alvastra; på sina döda barn, nu sist riddar Karl, hvilken, sörjd som make af drottning Johanna, slumrade ut från sitt flärdfulla lif i Neapels konungagrafvar

Sierska, hvad ser du nu?

Du ser ett tempel bilda sig i töcknet, stiga upp ur den hvita snön vid ett härligt inlandshaf. Du ser där gudfruktiga människor gå i rader, sjungande heliga hymner, inom den ena tempelhalfvan renhjärtade kvinnor, inom den andra lärda och allvarliga män; Guds änglar skrida vid deras sidor, klockorna klämta, och rösterna af de tre olika Guds beläten blanda sig och stiga mot höjden, där Gud Fader, Son och Helig And stråla i sitt eviga majestät i bländande glans.

Där, i Vadstena samkloster, skola ädla konster öfvas, lärdomen under århundraden hafva en fristad; där skall hon själf, Birgitta, såsom Sveriges helgon vaka öfver, att ordning och arbetsamhet, kyskhets och lydnad, måttlighet och gifmildhet skola hafva sin skyddade borg och blifva det älskade landets andliga värn och fäste.

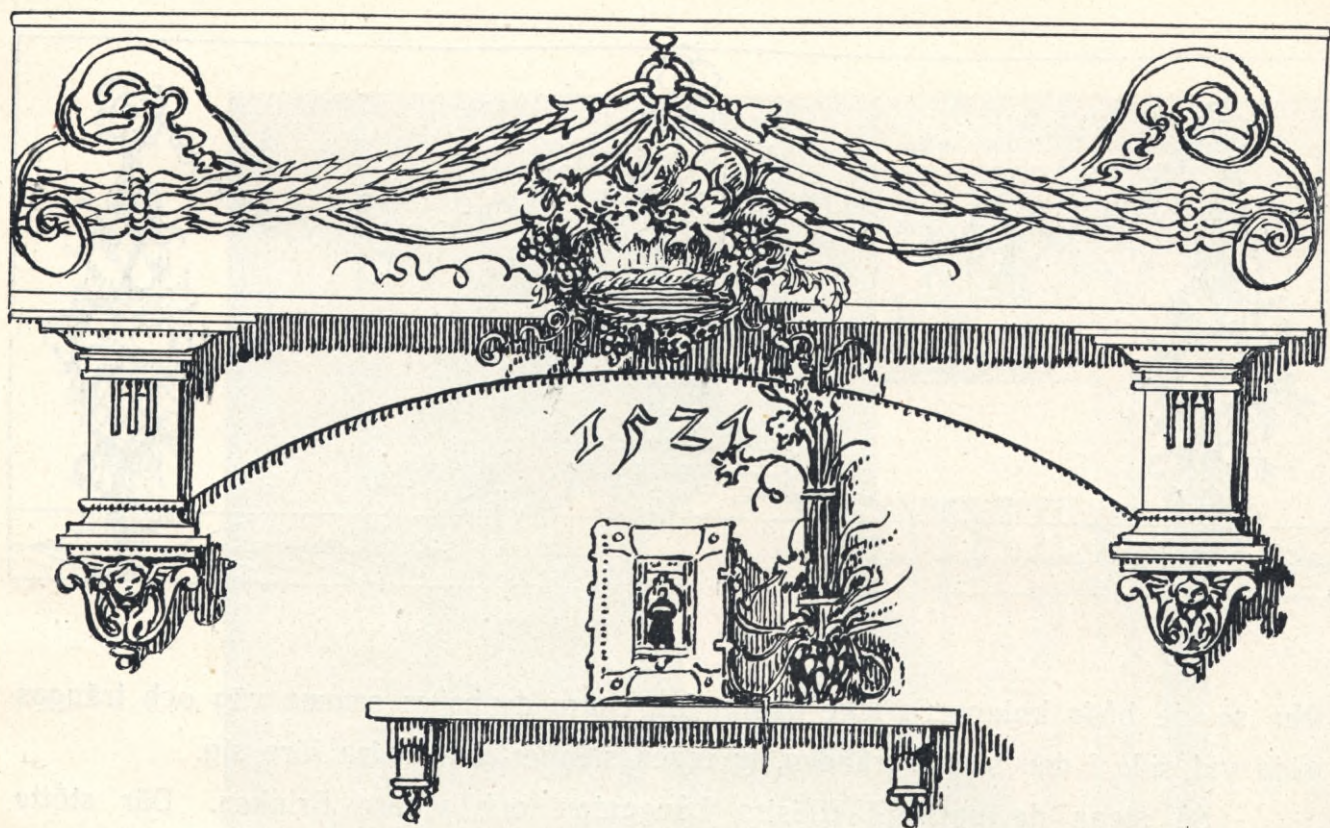
SOLJ DEO GLORJA.

GEM

©

ANNO DOMINI 1534 UNDIR KONG: GÖSTAFFS
REGEENTE. SANKTI MATTIE TIJDH, STOCKHOLM.

BÄR KOMMER KERSTIN, Göran Helsinges kära husfru, på väg till otte-
sången i Sankt Niklas.

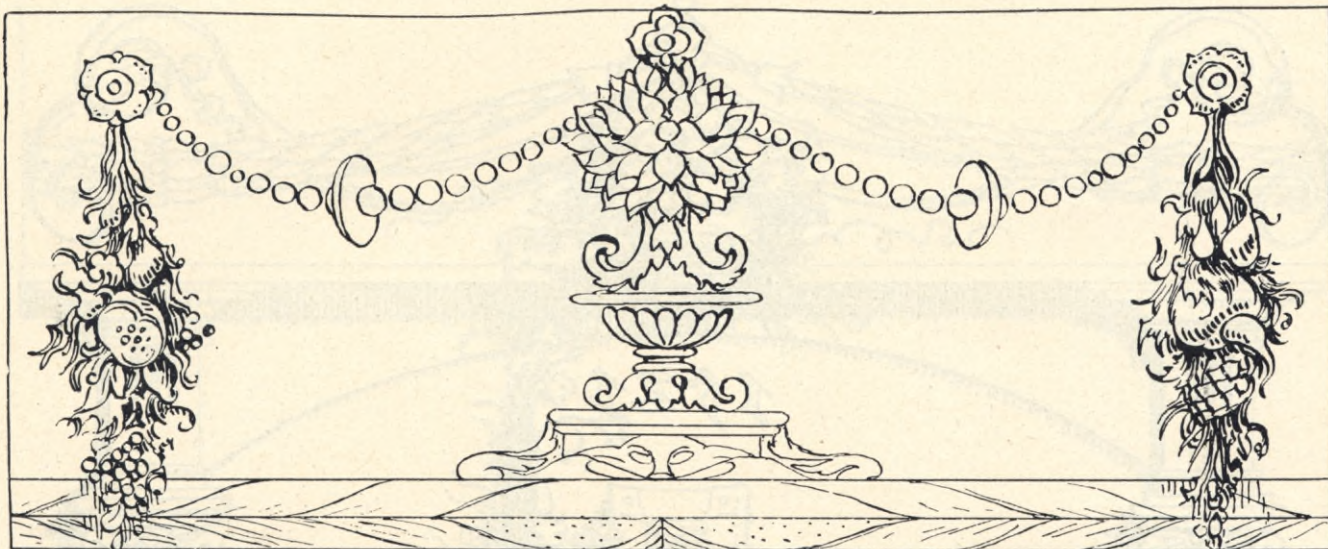
Som hon nu öppnar stufvudörren, får hon se hur just porten midt-
emot på andra sidan gränden också öppnas, och lika pryddlig och stel, lika »mykit
gudheliken ok hedhirlikin» som hon själf, kommer hennes kära granne och träto-
syster, Apollonia Larsdotter ut.

Kerstin är för andra gången gift, nu med den rike köpmannen, efter hvilken
gränden ännu i dag bär sitt namn. Jören är för närvarande på väg till Dansick
med goda och oförgängliga varor på sin nybyggda galeja.

Apollonias man är däremot en »wettwilling»; men så är *hon* i stället prins
Eriks amma. Och då ska ni veta!

I dag skall Mäster Olof upp i korgen.

Och som det således är Herrans dag vore det skamligt att klösas och träta.

Nu se de båda kvinnorna icke hvarandra, ehuru de hafva samma väg och trängas sida vid sida i den smala gränden, ty ingen släpper den andra före sig.

Så stega de upp till Västra Långgatan och vidare Brinken. Där stötte Kerstin ihop med sin synnerliga väninna Luvisa Pönitz, och därmed var hennes värdighet räddad.

Under klockornas dån stiger Kerstin in i Bykyrkan, och när hon där fick se själfva den Stormäktigaste Herr Götstaff sitta, höll hon i häpenheten på att göra korstecknet.

Men på Galjasen satt Mäster Jören och drack lybskt öl med Skeppar Rotzkarl och sade:

»— O Ignotius, min hustru Kerstin är mig till berömmelse och ära. Hon är en ärlig dannekvinnas och ingen slamsäck. Amen! Sankte Mercuriam giffue oss godh lycke!»

Så kan man tänka under det man målar. Men när man skrifver det rent, kan man också komma att titta i en och annan gammal bok.

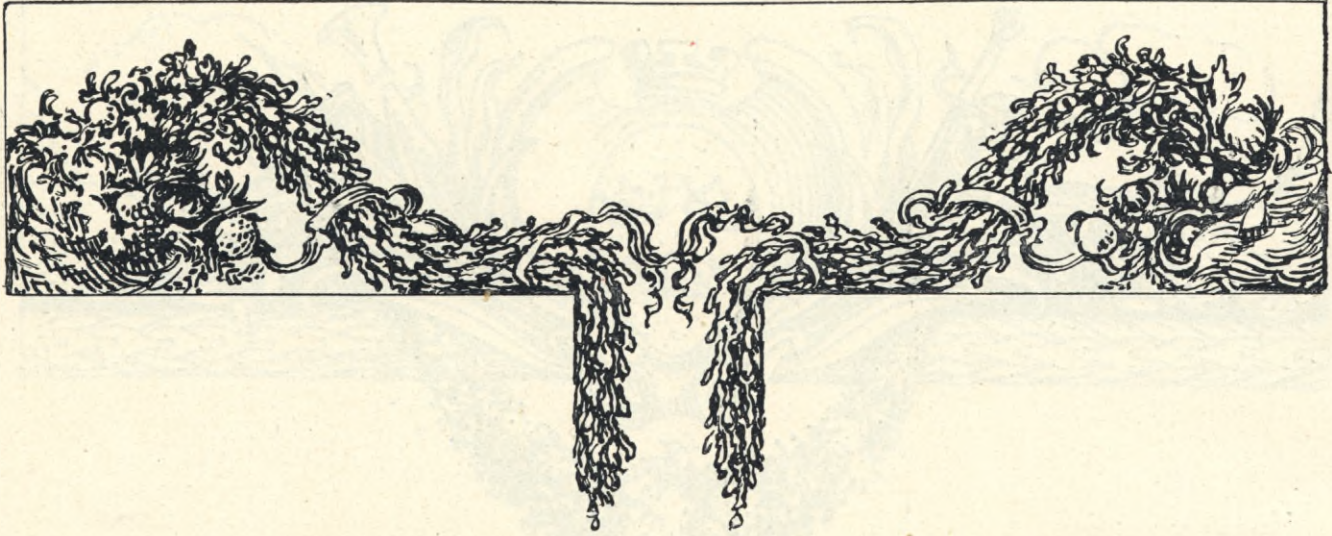
TIDEN KONUNG GUSTAVO ADOLPHO.

ARMIKA SITTER i stora rummet vid sin båge och sömmar ett märke för fänikan, som hennes fästman Anders Gripenclou rider för därute i Tyskland. Det är i hennes fosterfaders, Burggrefven Jacob van Dycks stenhus vid Fisketorget i Giötheborgh.

Hennes verkliga föräldrar voro Olof Hjelt och Karin Hök af Partille, hvilkas enda barn hon var. När de i hennes späda barndom dogo, tog husets vän, ofvannämnde van Dyck, en af de inflyttade holländarne, hvilka jämte Lödöseborna anlagt staden, den nya, upp henne som eget barn.

Jacob van Dyck och hans maka, Beata Amija — o, de beklagansvärda! — hade, liksom de flesta nybyggarna, förlorat alla sina barn i »hitzig fieber» eller ock i »pocken»; ty den kärriga och träskiga markens dunster tålde ej de små vid, utan dogo ömkligen, så att små barn voro sällan att se där.

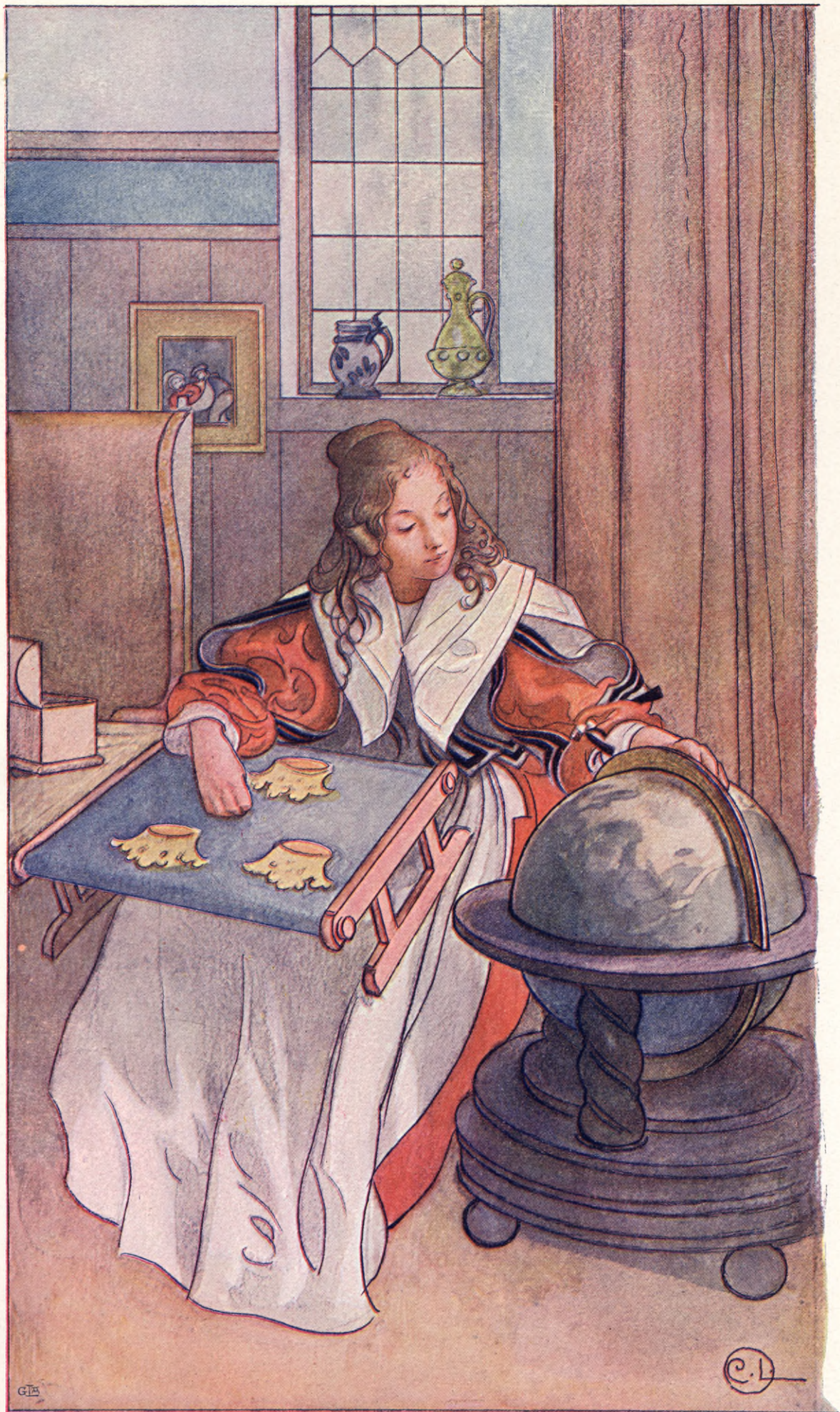
Men Armika växte upp till fosterföräldrarnas tröst och glädje. Dessa hade gifvit henne all den ärbara uppfostran, som tillkom en medlem af denna gamla och förträffliga släkt. Nu var hon blifven vuxen och fager, och mången ung holländare sprättade utanför hennes fönster; och när gudstjänst hölls af »tyska församlingen» i Peder Jansen Brandts hus vid Västra Hamnen, sutto alla unga mansnäsor vända mer åt Vandyckska stolarna än åt pastor Kleinschmidt.

Så, en dag, hyrdes rummet åt gafveln ut åt en ung fänrik, som blifvit kom-
menderad till Gullbergs station (senare skansen Lejonet), och han var en munter
ung herre och helt morsk, och snart syntes ej mer någon ung holländare dröja
utanför.

Nu var, som sagdt, den unge svensken ute i kriget, Gud hjälpe

BÖRJAN AF GUSTAF III:s TID.

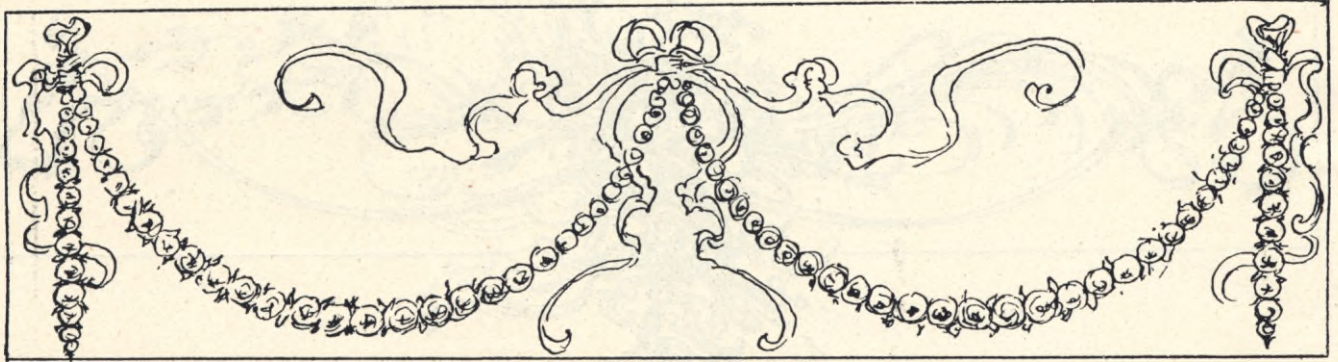
DET HAR just »förelysts» för första gången för Jungfru Charlotta Elisabeth, dotter till professoren och rectoren Carl Petter Unerus i Lund.

De hade nyss suttit i den gamla ärevördiga, fastän i en föga *gracieuse* stil byggda Domkyrkan, alldeles under predikstolen, hon och hennes tillkommande, Kongl. Secreteraren Wiederfelt.

Gråtit hade de båda af saliga känslor, o, heliga flöden ur Astrilds brunn! . . . den otäckan Ulrica, lilla syster, hade, förstås, icke kunnat låta bli att fnittra, då Conrad Mauritz förde Lottas hand till den högra sidan af sitt bröst . . . , men det fick hon minsann för af sin mamma på hemvägen! Ack, ja! suckar Lotta smäktande för sig själf, med ett litet triumferande smil i gipan (Conrad Mauritz har gått in med pappa och mamma i gröna kabinettet . . . hm!).

Hon slår upp förmaksfönstret, som vetter åt klosterträdgården, den ljufliga parken, härlig som Cytheres ö. Det vet C. M. och C. E. bättre än någon annan!

Alla de minnena!

Hon satte sig vid klaveret; en touche för att åtminstone gifva något uttryck åt alla de rädda och rörda känslor hennes veka rococohjärta var fylldt af.

Det skulle hon knappast gjort, ty in kommo Ulla och hennes »allrabästa» väninna, Anne-Marie, dotter af akademiadjunkten Malmstedt i Uppsala, instormande, med skratt, buller och näbbigheter, men till sist blef det dock sång och musik. Lotta ackompanjerade på lutan.

Hur komiskt tillgjordt tillspetsade ej den skälmen Ulla sin lilla söta trut, när hon kvad — Anne-Marie höll andra stämman: —

J'étais avec Ninon'
Si je vous dis son nom
N'allez pas löö reediiiire.
— Nous n'avions que vingt ans
Dans nos coeurs le printemps
Avait nous miis en deliiiire . . .
Hahahaha . . .

— »Fy, Ulla!»

Lotta blef riktigt ond, slängde lutan och smällde igen klaveret.

Så smällde hon igen dörren efter sig.

*

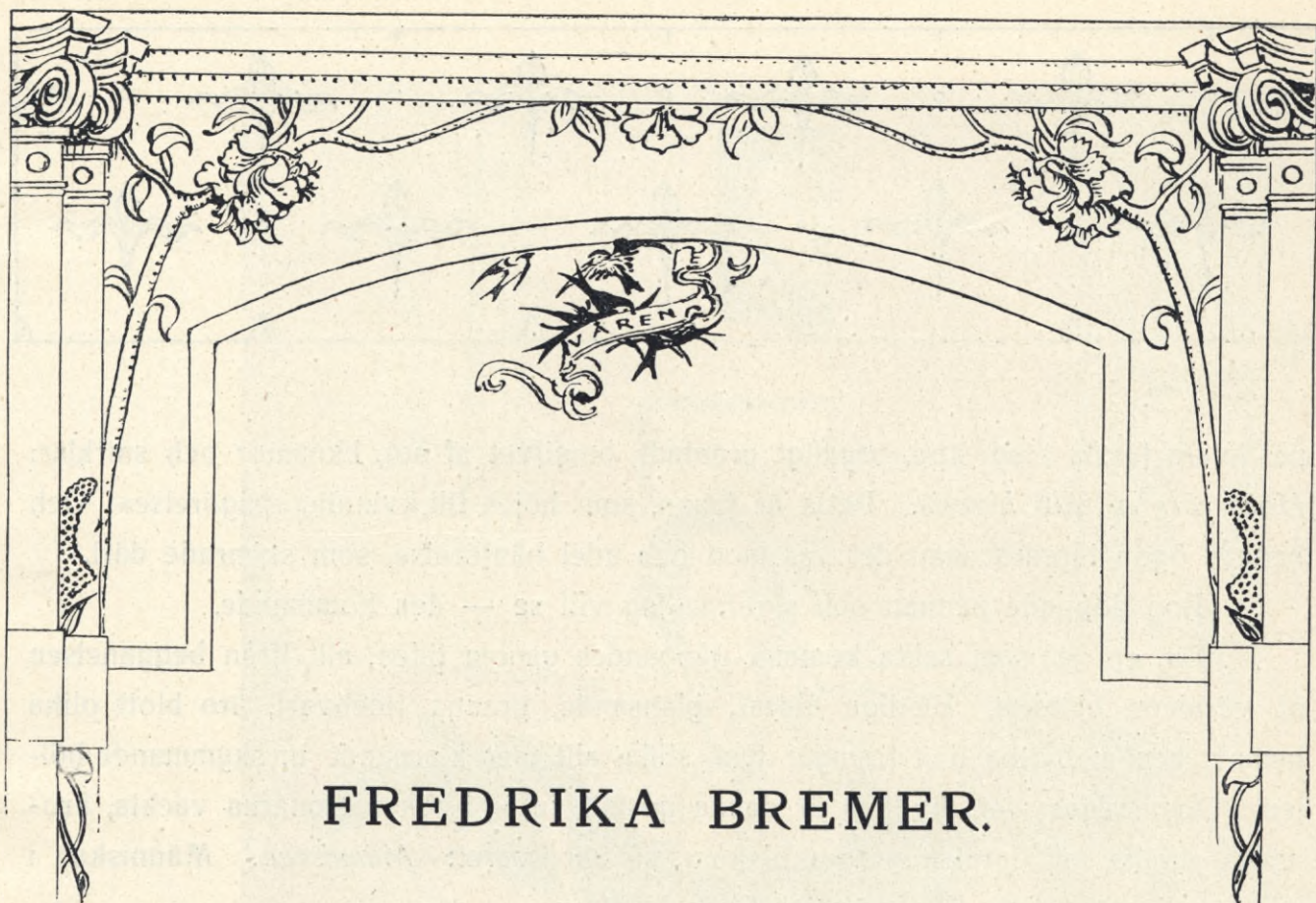
Och så smällde en kyss i långa gången!

*

Läsarinna, detta tänkte jag aldrig under det jag målade; detta har jag ljugit ihop — sedan.

HON hade just stängt dörren efter den lilla Jenny Lind.

— »Hvilka strålande ögon! Hvilken frisk svenskhet öfver henne! Hon blir bestämdt något ovanligt . . .», och så tittade hon på svartkritisprofilen hon ritat af den där teaterungen.

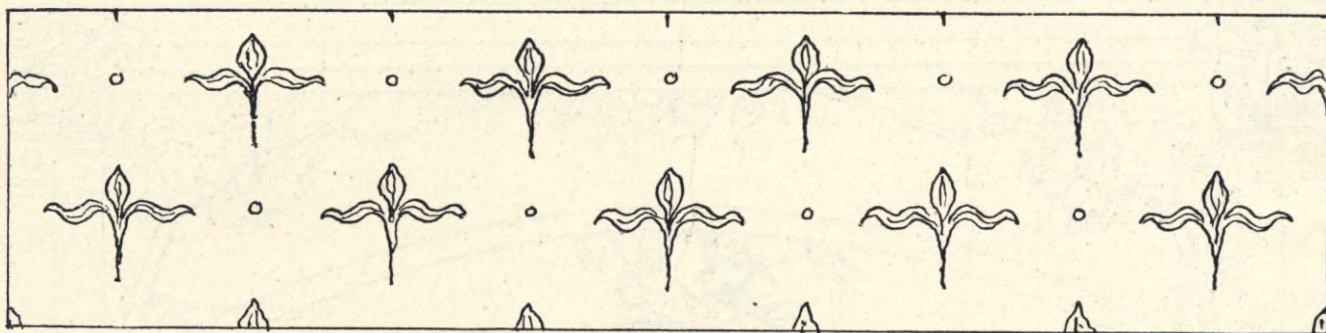
Hon skrattade till, då hon kom att tänka på den lillas potatisnäsa och på sin egen »snabel».

— »Besynnerligt mitt lif! Född att behaga blef jag nästan obehaglig att se på. Min fula hy och min stackars, stygga stora näsa, som jag dag och natt höll i för att den icke skulle växa mer. Och dock, dock trodde jag säkert, att en vacker man skulle enlevera mig någon söndag, då jag med mina stränga föräldrar for till och från kyrkan! Och mitt första poem var ett poem till månen . . . Fredrika, Fredrika . . .»

Så ler hon, Fredrika Bremer, den nu så berömda, ett blandadt bittert och toklustigt smil.

— »Ja, mitt väsens egenskap är kärlek och trängtan till offer. O, Gud, hur är det med mig och hvad vill jag? Är jag där igen! Har någon tviflat och för-tviflat mer än jag! Men nu . . . en ny värld har gått upp för mig, jag ser en sol och vid dess ljus ett paradisi!»

Hon drog ut en af skrifbordslådorna och tog därur en bundt fullskrifna ark,

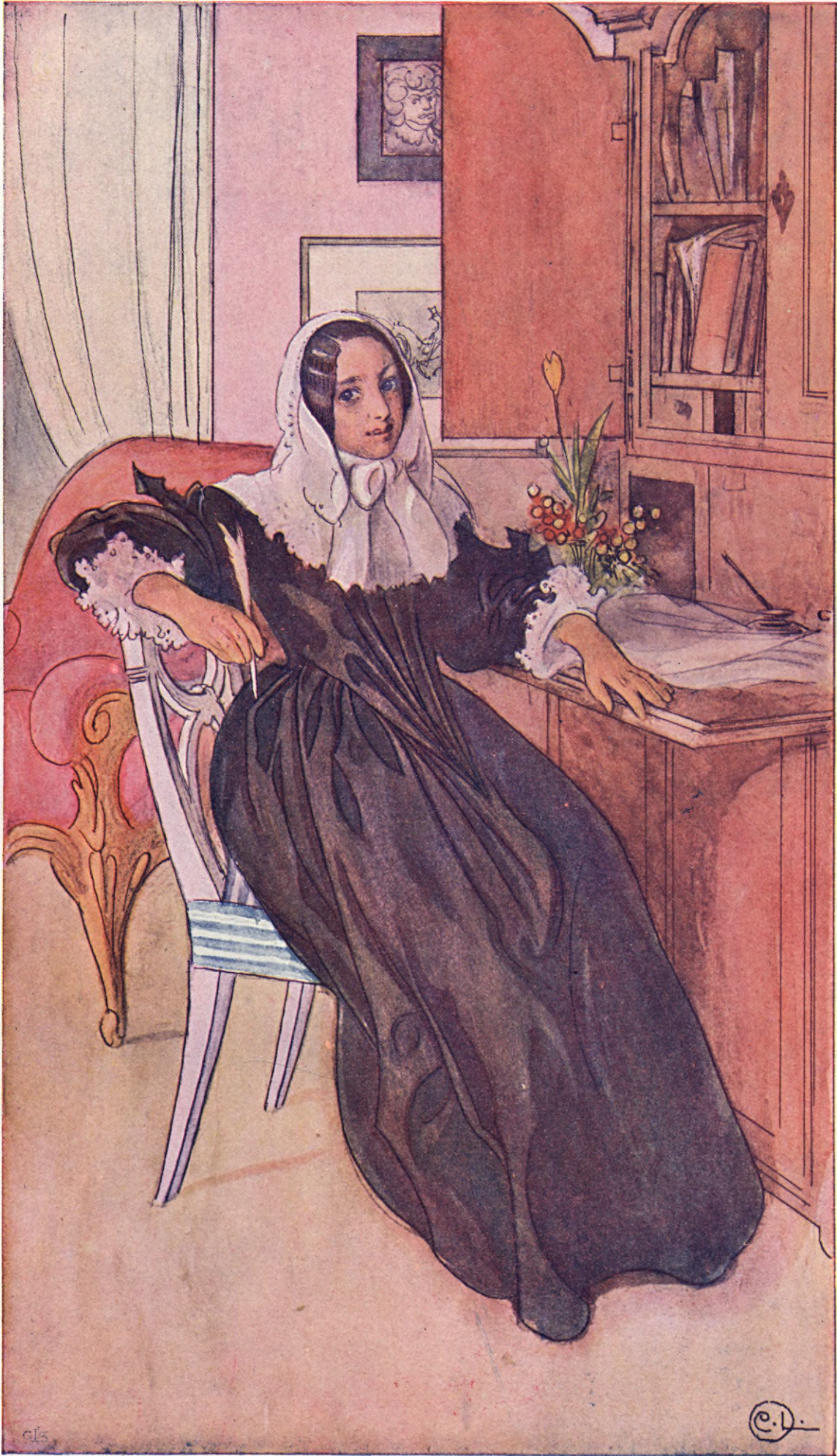
på hvars första blad stod, prydligt präntadt, omgifvet af sol, blommor och snirklar: *Herta eller en själs historia*. Detta är fanan, som höjes till kvinnlig »frigörelse»! Och hennes ögon tårades, men det var mod och ädel hänförelse, som skimrade däri.

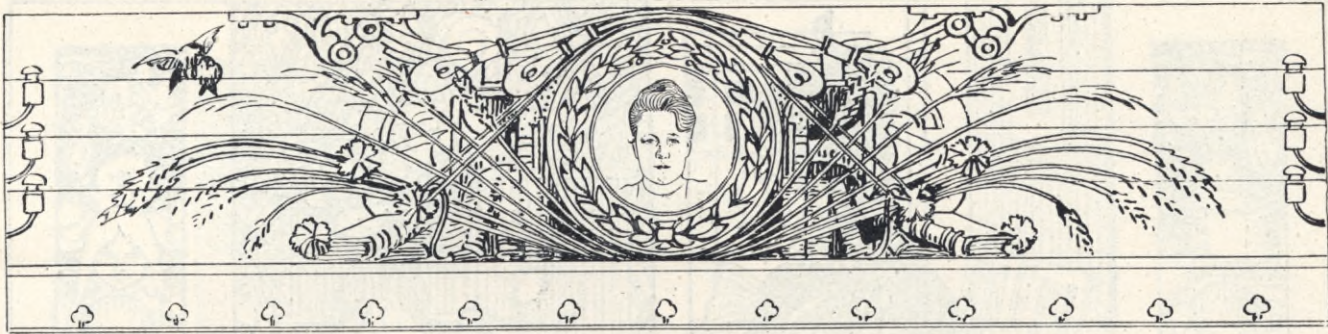
Hon doppade pennan och skref: »Jag vill se — den kommande.

Cy en är, som sakta kommer gångandes genom tiden, allt ifrån begynnelsen af världens historia. Blodiga åldrar, glänsande, granna tidehvarf, äro blott olika gemak, genom hvilka hon framgår tyst, stilla, allt mer klarnande ur skymmande höljen. Och frågas det, hvilken är denna gestalt, inför hvilken tronerna vackla, kronorna affalla, all jordisk purpur bleknar, så blir svaret: *Människan!* Människan i ursprunglig sanning! Skapad efter Guds beläte.

Cy hennes dag är kommen, och hon måste komma med den!»

VÅR TID.

VÅR TIDS kvinna är här representerad af några flickor i den härligaste slyn-åldern, Göthilda Magnus, Clara Wallerius, Greta Runnerström, Ellen Schultz och Sigrid Westerberg, hvilka äro ute på vårkvisten för att låtsas botanisera. De hafva tillsammans samlat ett exemplar af *Ranunculus acris*.

Som jag icke var med, frågade jag Lisbeth och Brita, hur det plägade gå till, när en skock flickungar så där äro ute på vetenskaplig expedition, och bad dem att skrifva hvar sin kria därom — inom en halftimme — hvarför jag utlofvade ett honorar af 25 öre pr styck.

Men Brita gnodde flinande sin väg med utropet: »mej kuggar du inte!» Det är nämligen första april i dag, annandag påsk 1907, och Brita hade tidigt på morgonen narrat mig april: »du dumma sill, jag kan narra dig hvar jag vill.»

Nå så't får man gladt finna sig i, helst som det är förtjusande kvinnligt.

Lisbeth stod och meheade och sade, att hela hennes erfarenhet i detta fall var, att en tog sönder blomman och en annan tittade i »Floran» . . . Så lade hon hufvudet generadt på sned, och så gnodde hon också.

Men här har jag ju ett skönt och sällsynt tillfälle att sluta dessa rader såsom jag började dem.

Du nutidskvinna, du gör mig mycket bekymmer! Tänker du rentaf vräka af dig vårt, männens herravälde?

Tänk dig i hvilket tidehvarf du lefver; ännu är det hvarken kvinnans eller barnets: det är fortfarande mannens.

Jag frågade min son Pontus, som går i sjunde öfre: »Vet du någon kvinna, som gjort en uppfinning?» Han mindes ingen.

Men, o, du milde himmel, hvad meget duger ej kvinnan till! Selma Lagerlöf!
Och jag har sett min arbetsamma mor. Och min hustru, min Kajsa! »Ach, der muss glücklich zu Hause sein!» sade med sanning en betraktare framför mina utställda taflor i Berlin!

Och mina fyra rara döttrar! Och vår prostinna!

Men hvarför kläda ni er i »tailormade»-kläder, sätta manliga mössor på edra flätor och luggar, om inte ni därmed symboliskt vilja antyda, att ni vilja jaga på vår mark.

Rösträtt? Nå, gärna!

Men, söta ni, inte riksdagsmän!

Se ni skalder, författare och konstnärer på de tråkiga stolarna i de gäspiga kamrarna?

Nej, vi liksom ni, äro *för goda* för detta med kompromissandet och »tekniken» i utskotten.

*

Farsgubben, hos hvilken vi i förrgårs åto påskäggen, är mycket liberal för sina åttiotre år.

När han var blifven mätt sade han:

— »Nå, du anser väl att kvinnan bör släppas in i riksdagen?» —

Som han är stendöf, kunde jag endast ruska på hufvudet.

Gubben blef ilsken: — »Alltid kan hon vara bättre än en hop nattmössor i första och andra kamrarna!»

Jag ruskade på hufvudet.

Men när jag gick ut, såg jag att stararna kommit; och utanför hålken sjöng hannen: »Älskade maka! Ligg tåligt på dina ägg!» Och jag bredde ut mina armar och jublade: »*Kvinna du ljufva!*»

